

TEKST HALBE HETEMA | FOTO'S MARCEL VAN KAMMEN

NIETS DAN VOGELS

Op een bijzondere plek in Mauritanië, waar de woestijn botst op de oceaan, ligt het Afrikaanse wad. Deze Banc d'Arguin, een jaarlijkse bestemming van Nederlandse expeditie-ties, heeft maar een ding te bieden: vogels. Heel veel vogels.

Mauritanië

De Islamitische Republiek Mauritanië maakte in de vorige eeuw lang deel uit van het Franse koloniale rijk onder de naam Frans-West-Afrika en werd onafhankelijk op 28 november 1960. Mauritanië was de laatste slavenstaat ter wereld: pas in 1981 werd de slavernij officieel afgeschaft. In het enorme land wonen ongeveer 3,5 miljoen mensen, van wie ongeveer een derde in de hoofdstad Nouakchott.

Het zeewater klotst. Uit het donker doemen vijf gedaantes op. Mannen in waadpakken die afgesloten plastic kratten meetersom. Gepiep en getjilp verraadt wat er in de kratten zit. De eerste grote vangpoging van de expeditie is een succes, met meer dan zeventig vogels. Expeditieleider Job ten Horn is zichtbaar opgelucht. „Prachtig, dit. Het begin is er.“

Plaats van handeling is de Banc d'Arguin, bekend als de Afrikaanse wadden in Mauritanië. Op deze plek, waar de Sahara grenst aan de Atlantische Oceaan, overwinteren vogels die onderweg onze Waddezee hebben aangedaan voor een tussenstop. Kanoeten, rosse grutto's, drieteenstrandlopers en lepelaars, bijvoorbeeld.

Dat zijn soorten die zich al heel lang mogen verheugen in de belangstelling van onderzoekers. Het is nu 35 jaar geleden dat de huidige hoogleraar trekvoegeologie Theunis Piersma als biologiestudent aan de Rijksuniversiteit Groningen samen met een paar anderen ontdekte dat al langer rondzingerde verhalen klopten: de Banc d'Arguin is de plek waar de steltlopers massaal overwinteren,

in 1980 zelfs nog met 2,25 miljoen tegelijk.

Sinds deze ontdekking worden er geregeld expedities naar de Banc d'Arguin georganiseerd. Vanaf 2002 zijn mensen van het Koninklijk Nederlands Instituut voor Onderzoek der Zee (NIOZ) op Texel er zelfs jaarlijks. Zo ook de afgelopen drie weken. Ze lezen de kleurringen om de poten van de steltlopers af, ze vangen vogels om nieuwe ringen aan te brengen en ze graven schelpen uit het slijk voor onderzoek naar het voedsel van de steltlopers.

PELIKANEN EN FLAMINGO'S
De plek waar ze dat doen, doet onwerkelijk aan. De waddekust zelf, met zijn geulen, slenken en platen, lijkt nog op de onze, zij het dat hier grote groepen pelikansen en zuurstokroze flamingo's de natuur een exotisch tintje meegeven. Het past wel bij een winterse temperatuur van 25 tot 30 graden.

Dit is ook het land waar alle vogelgeluiden de stilte doorbreken. En waar het nog echt donker wordt, de imponerende lichte sterrenhemel daargelaten. Het zou ook bij ons gewoon moeten

zijn, maar in onze westerse beschaving kennen we de pure duisternis en stilte niet meer.

Deze uitgesproken mooie wadennatuur vloekt met het achterland. Het is de Sahara, de uitgestrekte woestijn van het grote niets. Van zand en opwaaiend stof dat tussen je tanden knarst en je neus verstoppt, van bewoners die in nederzettingen in tenten en bouwvallige houten hutten leven.

Alleen al de reis er naar toe is een bijzonder avontuur. Het biologisch station van nationaal park Banc d'Arguin ligt bij het dorpie Iwik. Vanaf de hoofdstad Nouakchott is het vier uur rijden naar het noorden. Sinds 2004 ligt er een asfaltweg. Daar schiet het mooi op, al moet de chauffeur af en toe even op de rem staan om een overstekende geit of dromedaris de ruimte te geven.

Het laatste uur gaat dwars door de woestijn. Over karrensporen die hier en daar door opgestoven zand amper te vinden zijn, met richtingaanwijzers op plaatsen waar geen kruispunt te ontwaren valt. Dat de chauffeurs, die er over de hoge bulten en diepe gaten bijkans een woestijnrally van maken, verdwalen is geen wonder.

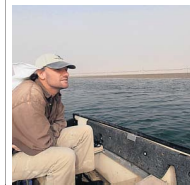
Gelukkig biedt een gps-apparaatje uitkomst.

Het biologisch station biedt een sober verblijf. Ooit moet er het nodige comfort zijn geweest, aan de kranen, douches en wasbakken te zien. Niets van dat alles doet het nu meer. Elektriciteit is er nog wel, dankzij de zonnepanelen. Voor Afrikaanse begrippen valt de stroom zelfs maar weinig uit.

Het is een plek om tot rust te komen, te ontstressen. Contact maken met de buitenwereld is zo goed als onmogelijk, mobiele telefonie bestaat hier niet. Een betrouwbare internetverbinding evenmin. Alleen voor noodgevallen is er een veldtelefoon beschikbaar.

Ook in het nabijgelegen dorpie Iwik heerst rust. De bevolking leeft er vooral van de visserij. De mensen lijken zich niet te storen aan de blanke indringers. Ze gaan hun gang. Een man legt voor zijn woonkijpje op vakknidde manier een geit om, een ander zoekt een rustgeplek in het zand om zijn behoefte te doen. Niemand kijkt er naar op.

ZORGE LIJK
De toekomst van Iwik is zorgelijk.

Onderzoekers Jan de Jong (boven) en Anne Dekinga.

De door de klimaatverandering oprukkende zee en de zandstormen bedreigen het dorp. Op termijn lijkt verplaatsing onontkoombaar. De nieuwe school is al een eind verder de woestijn in gebouwd. Uit voorzorg, lijkt het. Banc d'Arguin mag dan een nationaal park zijn, illegale praktijken bij het oogsten uit de natuur voltrekken zich gewoon voor de ogen van elke willekeurige passant. De vissers van Iwik vangen grote roggen, kraakbeenvissen die in onze Waddezee meer dan welkom zouden zijn. Ze gooien ze in een kuil, bestrooien ze met zout en dempen het gat. Uiteindelijk levert deze methode visolie op voor de Chinese markt.

Het is een bron van inkomsten op een plek waar verder niets te halen valt. Want hoe mooi ook, van de overal rondfladderende libellen en distelvlinders kan niemand leven. Mooi zijn ze wel, deze beestjes. En dat ze op de vetplanten die hier de kwelervegetatie vormen genoeg voedsel vinden om van te leven, mag een wonder heten.

Opvallende bewoners van dit overganggebied van woestijn naar zee zijn de jalkhalzen. Over-

dag houden ze zich meest gedeisd, 's avonds verraden ze hun aanwezigheid met gehuil dat, volgens expeditieleden, stevast begint als door de luidspreek bij de islamitische gebedsruimte de oproep voor het avondgebed schalt.

Het aantal jalkhalzen neemt de laatste jaren toe. Tegelijk gedragen ze zich hinderlijker. In hun moordzucht storten ze zich soms op de vogels in de netten van de onderzoekers.

Het vangen van vogels is een van de twee belangrijkste opdrachten tijdens het verblijf op de Banc d'Arguin, vertelt expeditieleider Job ten Horn van het NIOZ. De andere is het aflezen van kleurringen om de poten van de vogels.

Neem bijvoorbeeld de kanoet, een soort die centraal staat in het onderzoek naar wadvogels. Een bij het grote publiek vrij onbekende vogel die vrij eenvoudig is te volgen en waarvan het gedrag model staat voor veel andere steltlopers.

KLEURRINGEN
Van deze kanoeten zijn sinds 2002 zo'n 10.000 voorzien van kleurringen, waarvan 2800 in Mauritanië. Om er voor te zorgen dat het aantal geringde vogels op peil blijft, worden tijdens de expeditie zo'n 150 tot 200 kanoeten gevangen en geringd.

Het aflezen van de ringen is een sport op zich, vooral voor de ervaren vrijwilligers die mee zijn op deze NIOZ-expeditie. Een van hen is Jan de Jong (66) uit Buren op Ameland. Hij is hier voor het vierde achtereenvolgende jaar. Zodra de boel op het station op orde is, gaat hij op pad. Getooid met rugzak en voorzien van vers drinkwater loopt hij langs de kust. Telescoop over de schouder, notitieboekje bij de hand.

Hij hoorde net dat Achmed, de lokale veldassistent, onlangs de ringen van een grote stern aflas.

Een vogel die, zo blijkt uit de unieke kleurencombinatie, in de broedkolonie op de Feugelpöle op Ameland door De Jong zelf is geringd. Hij glunderd. „Dit zijn de mooie dingen. Hier doe je het voor.“

Deze middag is het opkomende water. De vogels die naar voedsel zoeken, vliegen van de ene onderopende zandplaat naar de andere, tot ze uiteindelijk op een hoogwaterlichtplaats uitkomen. Allemaal bij elkaar, met duttenden tegelijk. Daar wachten ze tot het water weer zakt.

Ondertussen probeert De Jong van al die honderden steltlopers te ontdekken of ze ringen om de poten dragen. Vrij kleurringen en een vlaggetje, doceert hij. Luidop somt hij de kleuren op, voor hij ze in zijn boekje noteert. „Dat doe ik altijd“, zegt hij. „Het is concentratie.“

De honderden pelikansen en flamingo's op de achtergrond vormen een prachtig decor, maar De Jong heeft er weinig oog voor. Hij moet zich focussen op de drieteenstrandloper, de kanoet, de lepelaar en de rosse grutto. Dat zijn de soorten waar het onderzoek zich op richt. Hij is er net nog op geweest. >>

Verdwaalde gieren

Plotseling waren ze in de woestijn: 124 valse gieren. Een bezienwaardigheid, ook voor de medewerkers van het nationaal park. Slechts zelden duiken er gieren op in de buurt van Banc d'Arguin en als dat wel gebeurt, zijn het er maar een paar.

De vogels, die een paar dagen op dezelfde plek bleven hangen, maakten een verzwaakte indruk. Ze lieten zich tot op korte afstand benaderen. Het aflezen van een poortring leerde dat het om vogels uit Spanje ging. Op zoek naar kadavers hebben ze zich op thermiek naar de Sahara laten drijven. Maar ook daar vonden ze niks om te eten.